

Participatieverslag deel 2 – reacties focusgroep bijeenkomsten warmteprogramma januari 2026

Wat: Focusgroep bijeenkomsten over het Leidse warmteprogramma

Datum: Donderdag 15 januari en donderdag 22 januari 2026

Locatie: Nieuwe Energie, Leiden

Deelnemers: Vertegenwoordigers van lokale warmte-initiatieven, energiecoöperaties, woningcorporaties, huurdersbelangenverenigingen, Extinction Rebellion en energiebedrijven zoals Liander, Uniper en Vattenfall.

Doel bijeenkomst: het informeren van belanghebbenden over het warmteprogramma en inzicht geven in het proces om tot het warmteprogramma te komen. Ook het ophalen van wensen, aandachtspunten en ideeën over de uitgangspunten van de verschillende thema's in het warmteprogramma.

Dit verslag is een samenvatting van de bijeenkomsten en een vertaling van de uitkomsten. Belangrijk was dat alles wat is opgeschreven door deelnemers tijdens de participatieavonden mee wordt genomen. Dus wat niet is opgeschreven, is niet meegenomen in dit verslag. Het verslag wordt gebruikt voor de verdere beleidsvorming en uitwerking van het warmteprogramma van de gemeente Leiden. Bij de stukken die door het college en de gemeenteraad worden vastgesteld zit een participatierapportage, waar dit verslag onderdeel van is. De antwoorden van de deelnemers zijn geanonimiseerd.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Reactie van de gemeente op de opgehaalde input	3
Clusterindeling	5
Programmeren en plannen	9
Afwegingskader warmteoplossingen	13
Kader betaalbaarheid	22
Gebruik bodemenergie	29
Participatie warmtetransitie	37
Energievoorziening nieuwbouw	44
Initiatieven en warmtegemeenschappen	47
Gestelde vragen en antwoorden	51
Afwegingskader warmteoplossingen	51
Clusterindeling	52
Kader betaalbaarheid	53
Gebruik bodemenergie	54
Participatie	55
Energievoorziening nieuwbouw	56

Reactie van de gemeente op de opgehaalde input

Tijdens de participatiebijeenkomsten op 15 en 22 januari 2026 is waardevolle input opgehaald van deelnemers over verschillende thema's van het warmteprogramma Leiden. In het eerste deel van dit verslag zijn deze opbrengsten per thema samengevat: [Participatieverslag warmteprogramma bijeenkomsten januari 2026 – Deel 1](#). In dit tweede deel beschrijft de gemeente op welke manier deze reacties worden meegenomen in de verdere uitwerking van het warmteprogramma. Per thema wordt aangegeven welke inzichten worden overgenomen, welke aandachtspunten nader worden onderzocht en waar keuzes worden gemaakt binnen de bestaande beleidskaders en wettelijke randvoorwaarden. Op deze manier wordt inzichtelijk gemaakt hoe de inbreng van deelnemers bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van het warmteprogramma.

De inbreng van deelnemers is tijdens de bijeenkomst vastgelegd via een online formulier. Er waren drie vragen die de deelnemers moesten invullen:

- Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?
- Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?
- Heeft u overige opmerkingen of vragen?

In dit verslag leest u de reacties van deelnemers – per thema – op deze vragen. Ook leest u de reactie van de gemeente. De gestelde vragen tijdens de bijeenkomst zijn ook opgenomen in dit verslag, inclusief antwoord van gemeente, zie pagina 51.

Legenda tabel:

Aan het einde van elke rij in de tabel zit steeds een gekleurd vakje. Dit betekent:	
We nemen dit mee in de plannen	Green
1. Nemen we deels mee/deels niet 2. Zoeken we nog uit/nog niet besloten	Yellow
Dit is niet mogelijk en nemen we niet mee in de plannen	Red

Soms wordt er in een reactie van de gemeente gerefereerd naar een eerdere reactie. Dat gaat via het regelnummer aan het begin van de tabel. Voorbeeld:	
4.7	"Reactie gemeente"
4.8	"Zie regel 4.7"

Clusterindeling

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
1.1	Nummer 4. De voorkeursoplossing is resultaat van keuze bewoners.	Fysieke barrières in de stad (zoals singels of spoorlijnen). Dat de resultaten van overleg met startwijken integraal onderdeel vormen van het Warmteprogramma.	Wat wordt onder een technisch-financiële analyse verstaan?	Fysieke barrières nemen we mee in de uiteindelijke clusterindeling.
1.2	Geen	Mogelijke aanwezigheid van plannen door een lokaal bewonersinitiatieven. Zo'n plan (met een omvang die een cluster vormt) kan waarschijnlijk rekenen op draagvlak in de wijk.		In het warmteprogramma nemen we de aanwezigheid van bewonersinitiatieven mee. We kijken naar de voorkeursoplossing per cluster en de ruimte die bestaat voor alternatieven binnen dat cluster. De gemeente vindt ruimte voor initiatieven belangrijk, maar niet ten koste gaan van de voorkeursoplossing.
1.3	Geen	Niet alleen rekening houden met bestaande woningeigenschappen, m.n. isolatieniveau, maar ook met (toekomstige) isolatiemaatregelen.		De ontwikkeling van het isolatieniveau nemen we mee in de modellering.
1.4	Niets	Schil labels van de woningen, zegt iets over hoeveel geïnvesteerd moet worden voor isolatie voor iedere warmteoplossing.	Andere gemeentes zijn hier ook mee bezig. Ik spreek zelf bijv. met Amsterdam en Rotterdam hier ook	We nemen aannames op over de benodigde isolatie en kosten per warmteoplossing. Overleg met andere gemeenten kan daar zeker bij helpen. We zijn met gemeenten in contact.

Leiden

			over. Wellicht kunnen jullie ook met hen van gedachten wisselen over niet alleen de clusteraanpak, maar alle onderdelen. Laat maar weten als ik kan helpen met contact leggen.	
1.5	Knip clusters op in buurtniveaus om daarmee buurteigenschappen mee te kunnen nemen zoals prioritering Buurtaanpak (en daarmee urgentie beslissing warmteoplossing) of verschil in MSRs per buurt tussen <i>all-electric</i> en warmtenet mee te kunnen wegen.			Het vertrekpunt van de clusters is juist om logische demarcaties te maken op basis van woning- en omgevingseigenschappen en niet strikt vast te houden aan de buurtgrenzen. Schaal is wenselijk om de mogelijkheden per warmteoplossing na te gaan. We overleggen graag met Liander op welke manier we dit matchen met de bestaande buurtaanpak.
1.6	Geen	Keuzevrijheid voor oplossing. Meerdere oplossingen vanuit de gemeente.	Let op de prijs.	De gemeente zet in op een multibronnenstrategie met meerdere oplossingen, om niet afhankelijk te zijn van één bron. Keuzevrijheid is geborgd; een gebouweigenaar kan, naast de geboden collectieve oplossing, altijd kiezen voor een individuele oplossing.
1.7	N.v.t.	Evt. tijdsfactor realisatie.	N.v.t.	Fasering van realisatie is onderdeel van het model; in het warmteprogramma komt wat wanneer waar komt.
1.8	Geen	Ja, toekomstvastheid oplossing. bijv. o.b.v. netcongestie en isolatie kies ik nu MT, maar een lage temperatuur oplossing is wellicht over 10 jaar beter. Dan krijgt een buurt een oplossing voor 30 jaar om een probleem voor 10 jaar op te lossen. Met		We analyseren de beste keuze met de kennis die we nu hebben. Toekomstbestendige keuzes en mogelijke <i>lock-ins</i> zijn natuurlijk belangrijke punten. Met het model nemen we factoren hiervoor (zoals innovatiekosten) mee. Daarnaast wordt het warmteprogramma iedere vijf jaar herijkt, dus kunnen innovaties en technieken opnieuw worden beoordeeld. Tot slot kunnen nieuwe (bron)technieken ook vaak in een bestaand systeem geïntegreerd worden, zoals een MT-net zo ontwerpen dat het later naar LT over kan wanneer alle huizen dit aankunnen.

Leiden

		het uitgangspunt toekomstvast kun je beter afwegen.		
1.9	-	Liander kijkt op laagspanningsniveau veel naar buurten. Een extra vertaalslag is nodig. Worden spoorwegen/fysieke barrières meegenomen?		Zie bovenstaande antwoorden (regels 1.3 en 1.7).
2.0	Geen	Wellicht het type warmtebronnen dat beschikbaar is in een cluster. Dat kan leiden tot subclusters.	Centrum is wel een heel groot cluster.	We verkennen de mogelijkheden om lokale clusters op te nemen in de clusterindeling. Waarschijnlijk wordt dit dan een warmtenet binnen het warmtecluster of we kijken naar een multibronnen strategie binnen het cluster. Beschikbare lokale bronnen worden zichtbaar gemaakt in het warmteprogramma zodat duidelijk wordt welk type bron wordt benut. Centrum is een op zichzelf staand cluster met een eigen benodigde aanpak door complexe ondergrond en bebouwing.
2.1	Geen	Ja. Clusters zijn vrij groot, logisch vanuit de gehanteerde uitgangspunten maar daar aanwezige potentiële bronnen haalbaar zijn zullen binnen clusters toch variatie en flexibiliteit moeten zijn op de gestelde grote lijnen.		We verkennen de mogelijkheden om lokale clusters op te nemen in de clusterindeling. Bijvoorbeeld een warmtenet binnen het warmtecluster of we kijken naar een multibronnen strategie binnen het cluster.
2.2	Geen	Fysieke barrières zoals spoor en water Brongrootte.		Fysieke barrières nemen we mee in de uiteindelijke clusterindeling

2.3	Nee	Nee		N.v.t.
2.4	Geen	Neem bereidheid bewoners en bedrijven en andere gebruikers om zelf initiatieven te ontwikkelen mee.		We nemen de aanwezigheid van bij ons bekende initiatieven mee in het warmteprogramma. De bereidheid om zelf initiatieven te ontwikkelen lijkt ons lastig in kaart te brengen. Wel kan dit bij de herijking van het warmteprogramma (elke 5 jaar) opnieuw in kaart gebracht.

Programmeren en plannen

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
2.5	Geen	Relatie/invloed regionale ontwikkelingen op (kleine) lokale initiatieven.	Aandacht voor 'onzekere tijden' (subsidies, energieprijzen, technische ontwikkelingen.)	De gemeente zal in haar warmteprogramma ingaan op de genoemde onderdelen en deze verwerken in haar aanpak.
2.6	Geen	Nee.	Inzicht in aandeel collectieve aansluitingen vs. individuele aansluitingen. Collectief is veel woningen aansluitingen is makkelijker op te starten.	We kijken naar de 'organiseerbare warmtevraag' waarbij het aandeel collectieve aansluitingen inderdaad een belangrijk onderdeel is.

Leiden

2.7	Geen	Congestie als driver, of valt dat onder buurtaanpak? Hebben we het over uitvoering of prioritering. Eventueel gasvervangingsopgave of inzet aanwijsbevoegdheid WGIW meenemen in programmering.	De term 'Buurtaanpak' is mogelijk te abstract voor inwoners en andere lezers. Een benaming die expliciet maakt dat het gaat om wijken die vanwege netcongestie met hogere prioriteit worden verzwaard, is waarschijnlijk duidelijker.	In het warmteprogramma zal aandacht besteed worden aan de buurtaanpak en de verhouding met de warmtetransitie per wijk/ buurt. Hierbij zal de aanwijsbevoegdheid worden meegenomen. De prioritering bepaalt de uitvoering en het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor Liander en Leiden om de buurtaanpak voor elektra en warmtetransitie af te stemmen.	
2.8	Geen	Bij uitgangspunt 1: en 'de plannen van buurtinitiatieven'.	Ik vind het heel lastig om zo snel bij 4 mij onbekende uitgangspunten binnen 5 minuten de details te vinden die verbeterd kunnen worden. Heel fijn om een volgende keren de concept uitgangspunten vooraf te kunnen doorlezen en een nachtje over te slapen.	De positie van de buurtinitiatieven ten opzichte van de aanpak van de warmtetransitie zal in het warmteprogramma worden geduïd. We begrijpen het vooraf delen van informatie bijdraagt aan de kwaliteit van de discussie.	
2.9	Geen	Denk vanuit grotere organiseerbare initiatieven, zoals burgerinitiatieven, maatschappelijke functies, vastgoedontwikkelingen.	De moderator had zich al goed ingewerkt. De input leidde tot repliek dat er over veel goed is nagedacht.		

Leiden

3.0	Nee	Ja, modulair denken en ontwerpen en integraler denken vanuit de betrokken partijen als Liander, warmte etc.	Meer slim en strategisch en integraler denken. Dus het feit dat Liander een keer komt en dan 50 jaar niet meer vind ik kortzichtig. En als ze achteraf te veel infra hebben neergelegd dan nodig ook geldverspilling.	Met de buurtaanpak in het warmteprogramma wordt juist geborgd dat Leiden en Liander niet meer sectoraal of incidenteel handelen, maar gezamenlijk en strategisch plannen. In de uitwerking koppelen we de warmtetransitie per wijk/buurt expliciet aan de benodigde capaciteit van het elektriciteitsnet. De aanwijsbevoegdheid zorgt ervoor dat het college tijdig en bestuurlijk kan sturen op de volgorde van wijken, zodat Liander niet ad-hoc hoeft in te grijpen maar zijn investeringsprogramma hierop kan baseren. Door deze gezamenlijke prioritering voorkomen we zowel onderinvestering (te weinig netcapaciteit) als overinvestering (onnodig zware infrastructuur die 40–50 jaar vastzit).	
3.1	Geen	Bewonersgroepen worden voldoende en tijdig ondersteund om samen te bepalen welke oplossing voor hen het meest geschikt is.		De ondersteuning van de bewonersgroepen organiseren we via Energiek Leiden. Die zijn ook betrokken bij de wijkprogrammering.	
3.2	Geen	Wellicht overbodig: maar de <i>no-brainers</i> als eerste in de prioritering. Dus waar is de oplossing zo evident dat je het kunt gebruiken om de eerste successen te boeken en zo ook de acceptatie van oplossingen te bevorderen. Ontwikkeling van nieuw bedrijfsleven: wanneer bijv. een datacenter wordt ontwikkeld en een		Goede punten. Wel moeten we in de fasering van de uitvoering naar het grotere plaatje kijken waarbij wijkvernieuwing en bijvoorbeeld netverzwaring als werkzaamheden eveneens een rol spelen. Wat betreft het tweede punt, een bouwproject naar voren halen is een lastige opgave. Al met al onderschrijven we dat 'laaghangend fruit' in de transitie voorrang verdient als de juiste omstandigheden dat mogelijk maken.	

Leiden

		warmtenet de voorkeursoplossing is, dan kan je de aanleg wellicht naar voren trekken om de restwarmte z.s.m. te gebruiken.			
3.3	Afstemming met regio kan vertragend zijn voor tempo. Dit uitgangspunt minder zwaar meewegen?	Koppelkansen, bijv. fabrieken/instellingen die conform wetgeving al eerder tot realisatie moeten over gaan. Of bijv. met meer groen.	-	De gemeenteraden en colleges van 6 gemeenten hebben gekozen voor regionale samenwerking met het gezamenlijke warmtebedrijf. De keuzes in de Leidse aanpak zullen hiermee worden afgestemd. Onduidelijk wat bedoeld wordt met koppelkansen.	

Afwegingskader warmteoplossingen

Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
3.4 Netcongestie, voor warmte, geen piekbelasting (warmtepomp verwarmt constant). Nationale kosten. Overheid stuurt met subsidies, belastingen en wetten op nationale kosten. Beperkt gemeente taak.	Betaalbaarheid voor groepen bewoners, bijv. kleine woningen, zuinige gebruikers.		De basis van het model zijn de totale benodigde investeringen (nationale kostenaanpak), maar we geven al een algemeen doorkijkje naar de betaalbaarheid. Echter, specifieke doorrekeningen en uitgangspunten voor betaalbaarheid vallen niet binnen model fase, maar wordt meegenomen in het kwalitatieve afwegingskader.
3.5		Netcongestie is tijdelijk (5–15 jaar), terwijl warmteoplossingen 30+ jaar meegaan. Het kiezen van een warmtenet of warmtepomp op basis van een tijdelijk probleem leidt tot verkeerde keuzes. De voorkeur moet afhangen van functionaliteit, kosten en milieu, niet van congestie. Alleen als opties verder gelijkwaardig zijn, mag congestie meewegen — anders zit je decennia vast aan een suboptimale keuze.	We analyseren de beste keuze met de kennis die we nu hebben, omdat we nu stappen willen zetten voor de warmtetransitie. Maar toekomstbestendige keuzes en mogelijke <i>lock-ins</i> zijn natuurlijk belangrijke punten. Met het model nemen we factoren hiervoor (zoals innovatiekosten) mee op basis van de uitkomsten van de expertsessie. Maar in de basis is het model een technisch-financiële benadering, terwijl de tijdelijkheid een kwalitatieve component in de afweging kan zijn. Daarnaast wordt het warmteprogramma iedere vijf jaar herijkt, dus kunnen innovaties en technieken opnieuw worden beoordeeld. Tot slot kunnen nieuwe (bron)technieken ook vaak in een bestaand systeem geïntegreerd worden, zoals een MT-net zo ontwerpen dat het later naar LT over kan wanneer alle huizen dit aankunnen.

3.6			<p>Het brede maatschappelijk belang wordt al geborgd door het Rijk via prijzen, regels en belastingen. Als Leiden dat nogmaals gaat meewegen, kan een wijk duurdere of minder functionele warmteopties krijgen “in het landsbelang”. Dat is ongewenst: een gemeente moet binnen Rijkskaders de beste oplossing voor haar inwoners kiezen. Alleen als de raad expliciet een extra opgave meegeeft (met draagvlak en transparantie) kan daarvan worden afgeweken.</p>	<p>Maatschappelijk belang kan niet tweemaal worden gewogen. Het is wel zo dat we mede de nationale uitgangspunten hanteren die deels wettelijk worden voorgeschreven. Mocht er goede rede zijn om daarvan af te wijken (afgezien van de wettelijke kaders) dan zullen we dat doen. We kiezen voor het gemeenschappelijke belang van alle inwoners. Dat is onze taak als gemeente. Dat kan soms schuren met een individuele wens.</p>
3.7	Geen	Socialiseren warmtenetten.	<p>Goede referentiekaders met werkelijke kosten.</p> <p>Werkelijk duurzaam garanties op duurzaam. Nu wordt er alsnog fossiel gestookt met mindere rendementen.</p>	<p>We baseerden ons model op marktconforme uitgangspunten, daarnaast organiseren we expertsessies om de technische en financiële uitgangspunten van het model te bespreken.</p>
	<p>Maatschappelijke draagvlak. Reden: verduurzaming moet gebeuren.</p>	<p>Gebruik van lokale warmtebronnen. Het is belangrijk dat die optimaal worden benut.</p>	<p>Maak ook een plan voor het centrum waar collectieve warmte niet komt</p>	<p>We verkennen met Syntraal de mogelijkheid om het beschikbare vermogen van lokale bronnen mee te nemen in de analyse. Centrum staat momenteel gemarkeerd als 'maatwerk' omdat een warmtenet hier inderdaad lastig wordt.</p>

Leiden

3.8	<p>CO2-reductie: de Wcw heeft CO2-normen opgenomen die teruglopen tot nul uitstoot. Je moet dus ervan uitgaan dat welke oplossing dan ook uiteindelijk nul uitstoot heeft.</p> <p>Duurzaamheid: ik snap niet goed wat hiermee wordt beoogd. Als het circulariteit is: dan kan dit ook als voorwaarde worden gesteld i.p.v. afwegingskader.</p> <p>Maatschappelijk draagvlak: dit is iets waaraan moet worden gewerkt, dit is geen gegeven. In NL zouden warmtenetten hiermee slecht uit de bus komen, maar in Denemarken heel goed. Dit betekent voor mij dat erop moet worden ingezet om het te verbeteren als het niet goed is, maar niet weg te strepen bij voorbaat als het wel de beste oplossing is.</p> <p>Organiseerbare vraag: alle vraag. moet duurzaam worden, dus dit lijkt mij geen goed uitgangspunt.</p>	Bronbeschikbaarheid.	Niet alle uitgangspunten waren even helder voor mij. Behoeven dus goede uitleg.	<p>Duurzaamheid gaat over de snelheid waarmee de CO2-reductie plaatsvindt. Uiteindelijk moeten alle bronnen inderdaad CO2-neutraal zijn.</p> <p>Maatschappelijk draagvlak is een aspect waar de gemeente zich hard voor maakt. Organiseerbare vraag gaat met name om de stuurbaarheid en grote stappen kunnen zetten van warmteafzet middels woningcorporaties of publieke gebouwen. Dit gaat niet over duurzaamheid.</p> <p>Bronbeschikbaarheid is een belangrijk punt. We maken vooraf inzichtelijk welke broncapaciteit we aanhouden of waar dit nog uitgezocht moet worden. Daarnaast is de leveringszekerheid in de toekomst natuurlijk van belang. Het afwegingskader zullen we duidelijk en transparant uitleggen.</p>
	Geen	Verantwoordelijkheid netwerk, Bij duurzaamheid meenemen het gebruik bestaande voorzieningen/infrastructuur.	Snelheid breder zien dan alleen van CO2-reductie.	Met 'Snelheid breder zien dan alleen CO2-reductie' wordt mogelijk bedoeld dat er met een integrale blik naar de transitie gekeken moet worden. Dat onderschrijven we.
3.9	Geen uitgangspunt weglaten in principe, maar wij zouden duurzaamheid en betaalbaarheid als belangrijkste aspecten omschrijven. Deze dus het meeste uitgelegd ook naar inwoners.	Er is op dit moment geen uitgangspunt dat wij missen.	We vinden communicatie met de bewoners en met de samenwerkende organisaties erg belangrijk.	Dit doen we door middel van de participatiesessies en een expertgroep waar bewoners bij betrokken zijn.

4.0	Snelheid van CO2-reductie; het doel is 0 in 2050. Liever nu een tussendoel in 2030/2035 missen en wel 2050 doel halen dan focus op tussendoel en daarmee einddoel te missen.	Het huidige percentage aardgasvrije woningen in een wijk - in sommige wijken is 5-10% van woningen afgelopen jaren al van het aardgas afgestapt. Een businesscase voor warmtenet is daardoor uitdagend geworden en bewoners zijn in deze buurt al in staat om individueel de stap naar aardgasvrij te zetten. Benut dit potentieel.	Impact netcongestie aanpassen naar impact op elektriciteitsnet. Netcongestie suggereert dat het net vol zit, terwijl het hier gaat over de belasting van een warmteoplossing op het elektriciteitsnet om daarmee de benodigde investeringen te bepalen.	Tussendoelen zijn ook belangrijk om stappen in de juiste richting te zetten, maar dit moeten wel verstandige en realistische keuzes zijn voor de lange termijn. Huidige aardgasvrije woningen voor collectieve oplossingen nemen we mee in de overleggen met de expertgroep. Impact netcongestie passen we aan naar impact op elektriciteitsnet.
4.1	Integraliteit veranderen in systeem geïntegreerd Maatschappelijk draagvlak.	Allocatie kosten aansluitingen E en W. systeemgerichtheid Veiligheid Geluid Levensduur.		Niet helemaal duidelijk wordt verstaan wordt onder 'veiligheid'. Ons beeld is dat alle opties in het model 'veilig' zijn. Geluid en andere omgevingsfactoren komen aan bod in de plan-MER die deel is van het afwegingskader. Ook draagvlak is deel van het afwegingskader. De levensduur wordt verwerkt in de business case.
4.2	Uitgangspunt 2 (niet het Leids beleid als uitgangspunt, maar individuele of collectieve voorkeuren van bewoners.	Keuzevrijheid van bewoners!	Afwegingskader blijft doolhof.	De energietransitie is weliswaar gestuurd door beleid maar we streven naar maximale keuzevrijheid voor bewoners mits deze niet ten koste gaat van andere medebewoners en binnen wettelijke kaders ligt (Wgiw, Wcw) We zorgen voor een duidelijk en transparante uitleg van het afwegingskader voor de rapportage.
4.3	Geen	Impact van regio op lokale initiatieven en draagvlak voor collectiviteit.		Ons uitgangspunt is een integraal energiesysteem waarbij we ook samenwerken met de regio Draagvlak is een onderdeel van het afwegingskader.

Leiden

4.4	Lokale initiatieven té leidend laten zijn voor regionale initiatieven.	Uitgangspunt: toekomstige netcongestie (te voorkomen/uit te stellen met een collectief warmtesysteem).		Lokale initiatieven zorgen voor draagvlak in de transitie. We kiezen voor samenwerking met een integrale blik. Dit houdt in dat we ook de problematiek van netcongestie en betaalbaarheid voor een ruime meerderheid van de bewoners meenemen in de afwegingen.
4.5	Geen	Bij isoleerbaarheid ook de kosten daarvan meenemen. Erg hoge kosten werken dan tegen.	Keuzevrijheid in moment van isoleren. In geval van warmtenet. Starten met hogere temperatuur en op termijn verlagen geeft bewoners ruimte onkosten te verdelen over de tijd.	Isolatiekosten nemen wij mee naar benodigd niveau per warmtetechniek. Het uitgangspunt van isolatiestandaard staat gepland voor het overleg met de expertsessies. In de basis volgt het model hierin het gemeentelijk beleid.
4.6	Geen	Geen	Belangrijk om aannames in de modelberekeningen goed te onderbouwen en transparant te maken.	We zorgen voor een duidelijk en transparante uitleg van het afwegingskader voor de rapportage.
4.7	Geen	Lokale initiatieven, die levensvatbaar zijn, worden gehonoreerd, ook al doet niet iedereen in de buurt mee. Neem flexibiliteit mee.		Lokale warmte-initiatieven die aantoonbaar levensvatbaar zijn, krijgen ondersteuning bij het verder uitwerken van hun plannen. Dit geldt ook wanneer niet alle bewoners deelnemen. Ondersteuning vervalt alleen wanneer het initiatief ten koste gaat van de betaalbaarheid of belangen van een groter deel van de bewoners. Daarbij gelden vaste kaders, zoals het gemeentelijk bodemenergiebeleid en het borgen van betaalbaarheid voor bewoners die niet kunnen of willen meedoen.

Leiden

4.8	Geen	<p>1) Vrijheid om naar andere oplossing over te gaan (dus svp geen monopolie voor de leverancier, incl. Warmtelinq+)</p> <p>2) Vrijheid om als bewoner op verschillende momenten aan te kunnen sluiten (liefst bij verhuizing). Kosten worden niet gebaseerd op huidige prijzen, maar op verwachte prijzen in de toekomst (warmtepompen e.d. zullen goedkoper worden).</p>		<p>Inwoners mogen altijd zelf kiezen hoe zij hun woning duurzaam verwarmen. U bent dus niet verplicht om de warmteoplossing van de gemeente te volgen. [vng.nl]</p> <p>Als de gemeente in de toekomst gebruikmaakt van de aanwijsbevoegdheid (op basis van de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie, Wgiw), dan wordt bepaald vanaf welke datum de gaslevering in een wijk stopt. Tussen het aanwijzen van een wijk en het moment dat het gas echt wordt afgesloten, moet een redelijke overgangstijd zitten. De richtlijn hiervoor is ongeveer acht jaar. [vng.nl]</p> <p>Dat geeft bewoners en gebouweigenaren ruim de tijd om een passende duurzame warmteoplossing te kiezen—of dat nu aansluiten op een collectief systeem is, of een eigen individuele oplossing.</p>
4.9	Nationale kosten. Dat zegt nl niets over individuele kosten en die moeten uiteindelijk leidend zijn, anders doet niemand mee.	<p>Draagvlak onder bewoners</p> <p>Toekomstbestendigheid.</p> <p>Houd rekening met de voortschrijdende techniek en innovaties</p> <p>Inclusie van de gekozen oplossing: kan iedereen meedoen?</p> <p>Mogelijkheid voor zeggenschap en mede-eigenaarschap van bewoners.</p>	<p>We moeten toe naar een energiesysteem waar de baten van de energie lokaal blijven. Zorg dus altijd voor oplossingen die passen binnen democratische, open energiegemeenschappen die lokaal gelijktijdig energie delen tegen kostprijs plus.</p>	<p>Draagvlak is een element van het afwegingskader.</p> <p>Er volgen nog een serie overleggen met een brede expertgroep waarin we onderwerpen als het modelleren van innovatie bespreken. Daarnaast sturen we als gemeente op een inclusieve, eerlijke transitie waarin o.a. energiearmoede niet mag toenemen.</p>

Leiden

5.0			<p>De rijksoverheid bewaakt het maatschappelijk en landsbelang via prijzen, belastingen en regels. Als Leiden dat zelf óók gaat meewegen, kan dat leiden tot duurdere of minder passende warmteoplossingen voor inwoners. De gemeente moet binnen Rijkskaders vooral kiezen wat het beste is voor Leidenaren. Alleen als de raad expliciet een extra maatschappelijke opgave vaststelt, kan daarvan bewust worden afgeweken.</p>	<p>Het belang van de Leidenaren staat voorop. De meningen, hoe dit belang kan worden gediend, kunnen verschillen. Maar we zijn actief in gesprek met bewoners en bewoners initiatieven om dat belang te borgen.</p>
5.0	Geen		<p>Let bij de berekening op de toekomstige verwachting van de kosten. bijv. warmtepompen worden goedkoper, dat moet in de kosten worden meegenomen.</p> <p>Let op dat het niet te zwart wit wordt berekend zoals vorige keer, dus niet alles warmtenet of alles <i>all-electric</i>, maar een realistischere verdeling.</p>	<p>Hoe we innovatie en kostenreductie kunnen meenemen in het model, daar staan expertsessies voor gepland. Zwart-wit denken voorkomen we in modelopzet d.m.v. de participatiegraad. Voor dat deel komt dan de voorkeursoplossing uit het model, het andere deel gaat over op een andere warmte-oplossing.</p>

Leiden

			<p>Kostenvergelijkingen tussen warmtenet en warmtepomp worden vaak scheef doordat isolatiekosten alleen bij warmtepompen worden meegeteld. Isolatie is echter altijd verplicht en wenselijk, ongeacht de warmteoplossing. Daardoor vergelijk je feitelijk een slecht geïsoleerde woning op een warmtenet met een goed geïsoleerde woning met een warmtepomp, wat tot misleidende conclusies leidt.</p>	<p>De gemeente zet sterk in op isoleren, omdat dit voor bewoners leidt tot een lagere energierekening en een comfortabeler woning. Tegelijk zien we dat maximaal isoleren voor een deel van de woningvoorraad voor veel woningen op korte termijn te duur is. Daarom zal zeer vergaande isolatie voor die woningen pas op langere termijn haalbaar zal zijn. Zo vinden we een balans tussen kosten en de duurzame ambities</p> <p>Ondertussen streven we naar een duurzame warmteoplossing op kortere termijn, zodat wijken toch kunnen overstappen zonder dat eerst alles maximaal geïsoleerd hoeft te worden.</p> <p>In de komende expertsessies werken we dit verder uit in het model. Als we daarbij zowel de kosten van isolatiemaatregelen als de besparing op energielasten meenemen in de nationale kostenafweging, kunnen woningen met verschillende isolatieniveaus eerlijk met elkaar worden vergeleken. Dat helpt om realistische en betaalbare keuzes te maken voor de warmtetransitie.</p>
5.1	Geen modelmatige beoordeling van nationale kosten. Werk met daadwerkelijke kosten.	Tarieven voor verschillende groepen bewoners, naar gebruik van warmte. Dat is het belangrijkste.		<p>Het model kijkt in de basis naar de totale benodigde investeringen per warmteoplossing per cluster. Hierin worden de kosten niet verdeeld naar bewonersgroepen. Het resultaat is één bedrag voor alle kosten voor die warmteoplossing en dit vergelijken we met elkaar aangevuld met de kwalitatieve analyse in het afwegingskader. Uitgangspunt is dat energiearmoede niet mag toenemen.</p>
5.2	N.v.t.	N.v.t.	<p>Aanvulling op eerder antwoord: Het afwegingskader moet vooral navolgbaar zijn voor de inwoners. Anders wordt het moeilijk om de mensen mee te krijgen. Merk bij</p>	<p>We zorgen voor een duidelijk en transparante uitleg van het afwegingskader voor de rapportage.</p>

Leiden

			andere gemeentes dat dit een uitdaging is om het uitlegbaar te maken.	
--	--	--	---	--

Kader betaalbaarheid

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
5.3	Geen	Relatie/invloed regionale ontwikkelingen op (kleine) lokale initiatieven.	Aandacht voor 'onzekere tijden' (subsidies, energieprijzen, technische ontwikkelingen.)	Het is bekend dat de gemeente niet op alle onderdelen van betaalbaarheid even veel invloed heeft. In het warmteprogramma kijken we hoe de warmteoplossingen in Leiden zich verhouden tot de plannen om een regionaal verbonden warmtenet te realiseren.
5.4	Geen	Daadwerkelijke duurzaamheid.		In de modelberekening wordt de CO2-reductie van elke warmteoplossing meegenomen.
5.5	In elk geval de eerste zin. Dit komt NIET overeen met het betaalbaarheidsonderzoek. Daarin staat dat mensen wel bereid zijn te betalen voor duurzaamheid, en veel ook. Alleen niet veel voor 1%, maar dat is ook niet realistisch.	Essentieel extra uitgangspunt: variabele lasten hoog, vaste lasten laag – zoals aanbevolen door het betaalbaarheidsonderzoek.	Ik ben extra bezorgd omdat ik volgens mij verdraaiing van onderzoeken hoor!	De tariefsystematiek warmte wordt in de Wcw gereguleerd en tarieven zijn alleen voorbehouden aan het warmtebedrijf. Er is weinig ruimte om een laag vastrecht te hanteren, gezien de gemaximeerde variabele tarieven. Het klopt dat respondenten in het Populytics onderzoek hebben aangegeven dat ze bereid zijn te betalen voor duurzaamheid; een betere formulering is 'voor alleen warmte'. Mogelijk maken inwoners een andere keuze als het om hun eigen woning gaat.

Leiden

5.6	Haalbaar. Dit is veel te subjectief Maak van punt 3 Verminderen energiegebruik. Dit voorkomt mede energie armoede.	Financiële ontzorging van bewoners via (gemeentelijke/provinciale /nationale) subsidieregelingen en/of garanties m.b.t. maximale kosten (korte en langere termijn). Concrete bedragen noemen.	Bij de warmtenetten is nog een tekort van half miljard. Wie gaat dat betalen?	Haalbaar is subjectief, maar dat is betaalbaar ook. We sluiten aan bij de landelijke richtlijnen voor betaalbaarheid. Het verminderen van energiearmoede is een belangrijk doel wat ook door de raad is vastgesteld. We streven ernaar dat de warmtetransitie niet zorgt voor een verhoging van de energiearmoede. Aan vermindering energieverbruik werken we volgens het Isolatieoffensief. Financiering: we toetsen of de benodigde financiering beschikbaar is (uit subsidie en eigen geld, hypotheek of lening bij bijvoorbeeld het Warmtefonds). Ook financiële ontzorging voor bewoners zal vaak onderdeel van het project zijn. Concrete bedragen noemen is in deze fase niet haalbaar. Het klopt dat er in de regio nog een tekort is om de geschikte woningen aan te sluiten op collectieve warmte, op dit moment is het niet duidelijk wie dat gaat betalen. Projecten worden in ieder geval niet uitgevoerd als ze niet betaalbaar te realiseren zijn.
5.7	Geen. Wel een aanvulling op haalbare overstap: die zal in veel gevallen waarschijnlijk ook haalbaar gemaakt moeten worden d.m.v. subsidies of leningen.	Maatschappelijke betaalbaarheid. Dit omdat maatschappelijke kosten en eindgebruikerskosten uit elkaar kunnen liggen.	Betaalbaarheid wordt pas behaald als de acceptatiegraad hoog is van de voorgestelde oplossing, daar ligt dan de crux.	Dit klopt, het belang van subsidies en leningen zullen we benoemen in het warmteprogramma. We kijken zowel naar maatschappelijke (wij zeggen nationale) kosten en eindgebruikerskosten. Wij zijn van mening dat de eindgebruikerskosten voor de optie met de laagste nationale kosten op orde moet zijn omdat je anders geen goed aanbod kunt doen, maar dat is nu niet altijd het geval. Het klopt dat acceptatie/deelname en betaalbaarheid hand in hand gaan.
5.8	Geen	Uitgangspunten zijn gericht op stadswarmte. Bedenk ook Uitgangspunten voor kleinschalige initiatieven.	In het centrum heeft deze exercitie weinig zin. Daar komt geen collectieve warmte. Hoe bepaal je dat bewoners	Het centrum zal als apart cluster worden behandeld en vergt veel maatwerk. Betaalbaarheid is gemeentebreed het uitgangspunt van de transitie.

Leiden

			in het centrum betaalbare warmte hebben?	Kleinschalige initiatieven ontwikkelen ook een vorm van collectieve warmte waar de initiatieven eigen uitgangspunten voor kunnen ontwikkelen. Deels kunnen de bestaande uitgangspunten ook worden meegenomen.
5.9	<p>Energie armoede: niet relevant voor het doel, klimaatneutraliteit. Vertroebel de afweging niet. Dat wil niet zeggen dat energie armoede niet belangrijk is.</p> <p>Haalbare overstap: iedere overstap is haalbaar als er maar goede financieringsmogelijkheden zijn met looptijden die overeenkomen met de investering (bv 40 jaar voor een gesloten bodembron).</p>	Nee, TCO over een bepaalde periode zou leidend moeten zijn.	Als nationale kosten dicht bij elkaar liggen, dan gaan andere factoren een belangrijke rol spelen, zoals koeling en individuele vrijheid.	<p>Het verminderen van energiearmoede is een belangrijk doel van de gemeenteraad, waar we ons als warmtetransitie toe te verhouden hebben. Ook als de financieringsmogelijkheden er zijn, kan een overstap voor iemand niet haalbaar zijn.</p> <p>TCO is voor ons ook leidend; dat is de wijze waarop (de mate van) betaalbaarheid wordt berekend.</p> <p>Wij zijn het ermee eens dat als een aantal criteria (nationale kosten, eindgebruikerskosten en duurzaamheid) dicht bij elkaar liggen, andere factoren een rol spelen. Dat zullen we uitwerken in het afwegingskader van het warmteprogramma.</p>
6.0	Geen	Betaalbaarheid verdringt belang van CO2-reductie. Laten we dat gebeuren?	Is 70% een haalbare/werkbare drempel?	<p>De gemeenteraad van Leiden heeft betaalbaarheid als één van de kaders voor de warmtetransitie meegegeven. In het warmteprogramma kijken we eerst naar nationale kosten, eindgebruikerskosten en duurzaamheid. Het verdringt het belang dus niet.</p> <p>Op dit moment ligt er een landelijke voorzet voor betaalbaarheid. Deze gaat uit van een betaalbaarheid voor 70% van de bewoners. Het is een politieke afweging of dit een goede drempel is.</p>

6.1	<p>Nationale kosten. (Welke componenten zitten daarin. Maak dat inzichtelijk. Vindt Leiden dit redelijk?)</p> <p>70% betaalbaar rekenregel. Het is onacceptabel dat 30% van de inwoners die niet kan betalen. Hierin zou ik graag samen optrekken in een lobby naar het rijk</p> <p>Hoe verhoudt zich dit met de rol die corporaties hebben die juist de armste bewoners van Leiden huisvesten die met dit uitgangspunt wellicht oververtegenwoordigd zijn in deze 30%.</p> <p>Huurverhoging. Woningcorporaties kunnen geen huurverhoging.</p>	<p>Vermindering van energieverbruik d.m.v. isolatie Koeling Corporatie kosten Kosten voor isolatie</p> <p>Kosten gekoppeld aan verbruik. Vastrecht laag.</p> <p>Lagere verwarmingstemperatuur</p> <p>Socialiseren van kosten. In gesprek met de stad en haar inwoners.</p> <p>Lobby naar het land rijk over eerlijke energietransitie.</p>		<p>Nationale kosten - zie afwegingskader warmteoplossingen, wordt inzichtelijk in het warmteprogramma.</p> <p>De gemeente lobbyt bij het rijk om meer middelen beschikbaar te krijgen voor de warmtetransitie. Het gezamenlijk optrekken van gemeente en corporaties kan hierbij waardevol zijn. Het kan verstandig zijn om dat bij het eerste grote project te doen. Als we starten in wijken met relatief veel sociale huur, kan het inderdaad dat de 30% in deze fase relatief veel sociale huurders zijn. We onderzoeken graag samen met de woningcorporaties hoe we daarmee om kunnen gaan.</p> <p>De mogelijkheid om de huur te verhogen laten we uit de modellen als dat geen optie is.</p> <p>Aan vermindering energieverbruik werken we volgens het Isolatieoffensief.</p> <p>De tariefssystematiek warmte wordt in de WCW gereguleerd. Er is weinig ruimte om een laag vastrecht te hanteren, gezien de gemaximeerde variabele tarieven.</p> <p>Mogelijkheden voor socialiseren van kosten wordt onderzocht. Dat betekent automatisch ook dat het bij bewoners die relatief weinig betalen vandaan moet komen.</p>
-----	--	---	--	--

Leiden

6.2	N.v.t.	We streven naar financiële sturing t.b.v. minimaal energieverbruik, door vaste lasten laag, en hoog energieverbruik hoog te belasten. Of door (bij ACM/Rijk/VNG te lobbyen om) de vaste lasten te koppelen aan het verbruik (zodat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen).		<p>De gemeente lobbyt bij het rijk om meer middelen beschikbaar te krijgen voor de warmtetransitie.</p> <p>De tariefssystematiek warmte wordt in de WCW gereguleerd. Er is weinig ruimte om een laag vastrecht te hanteren, gezien de gemaximeerde variabele tarieven.</p> <p>Mogelijkheden voor socialiseren van kosten wordt onderzocht.</p>
6.3	Nationale kosten als uitgangspunt klopt niet. Dat is het verleden doortrekken naar de toekomst, in een innovatieve sector waar alles anders wordt.		Het is een lastige, vage discussie.	De opbouw van nationale kosten maken we inzichtelijk in het warmteprogramma. Het voorkeursalternatief wordt bepaald door nationale kosten, kosten voor de eindgebruiker en duurzaamheid met daarnaast nog een kwalitatief afwegingskader.
6.4	Verdeling 70-30% betaalbaarheid: als de armste groep niet kan betalen, stijgt energiearmoede. Je kan niet garanderen dat laagste inkomens meekunnen.	Sociale aanpak als uitgangspunt van het berekenen van betaalbaarheid.	Te weinig tijd voor gesprek en nadenken/antwoorden.	<p>Op dit moment ligt er een landelijke voorzet voor betaalbaarheid. Deze gaat uit van een betaalbaarheid voor 70% van de bewoners. Het is een politieke afweging of dit een goede drempel is.</p> <p>Mogelijkheden voor socialiseren van kosten wordt onderzocht. We streven naar geen verhoging van energiearmoede door de warmtetransitie.</p>

Leiden

6.5	Geen	Er moet een relatie zijn tussen verbruik en kosten.	Mensen met wat geld gaan sneller voor een individuele oplossing kiezen. De rest blijft achter.	<p>De tariefsystematiek warmte wordt in de WCW gereguleerd. Er is weinig ruimte om een laag vastrecht te hanteren, gezien de gemaximeerde variabele tarieven. Hierdoor is er een lagere relatie tussen verbruik en kosten.</p> <p>Wij zien ook dat de haalbaarheid van een collectieve oplossing daalt als veel bewoners op een warmtepomp overstappen. Daarom willen we ook sturen op een collectieve oplossing in gebied waar dat tot de laagste nationale kosten leidt. Anders blijft deze groep inderdaad achter.</p>
6.6	1 aanpassen. Eenmalige kosten moeten voor rekening eigenaar komen en niet een huurder.	Er zou een keuze moeten zijn wanneer een meerwaarde, zoals koeling, meer gaat kosten.		<p>We gaan er ook vanuit dat eenmalige kosten voor rekening van de woningeigenaar komen en niet van de huurder.</p> <p>In projecten waar we kiezen voor een lage temperatuuroplossing zullen we zien of bewoners de hogere kosten voor koeling acceptabel vinden. Het toevoegen van koeling is vaak een woningverbetering. Hiervoor wordt vaak aan de huurder toestemming gevraagd zie: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/woning-huren/vraag-en-antwoord/gaat-de-huur-omhoog-na-renovatie.</p>
6.7	Geen	Nee	De kostenbetekeningen moeten transparant zijn.	Eens

Leiden

6.8	Ik hoor uit de toelichting dat de gemeente zelf al uitgangspunt 3 heeft losgelaten?	De lange lijst standaarden lijkt mij al erg lang. En veel gevraagd dus. Er moet lijkt mij een rangorde in aangegeven worden.	Warmtegemeenschappen werken op basis van kosten +. Is dat te evenaren door het gemeentelijk warmtebedrijf? Bij warmtegemeenschappen geen winstuitkering. Acceptabele kosten: aanvullende voordelen mogen meer kosten. Alleen acceptabel als bewoner daarin keuze heeft. Prijscompensatie zou optie moeten zijn om verschillen in energieprijzen tussen clusters niet groot te laten worden.	We hebben uitgangspunt 3 niet losgelaten. Het verminderen van energiearmoede is een belangrijk doel wat ook door de raad is vastgesteld. We streven ernaar dat de warmtetransitie niet zorgt voor een verhoging van de energiearmoede. Het is inderdaad een lange lijst maar een rangorde lijkt niet gepast; ze zijn allemaal relevant om de betaalbaarheid te berekenen/borgen. Voor een volgende participatieronde is het wel verstandig om korter en bondiger te zijn (of de stukken eerder te sturen). Ook het warmtebedrijf werkt op termijn met een kosten-plus systematiek, dat staat in de Wcw. Mogelijkheden voor socialiseren van kosten wordt onderzocht.
-----	---	--	--	--

Gebruik bodemenergie

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
6.9	Geen	Sommige oplossingen zijn niet universaliseerbaar. (Wie her eerst komt...). Hoe gaan we daarmee om?	De ondergrens van 30 aangesloten woningen is contraproductief?	Om bodemenergie ook in bestaande bouw goed te verdelen zullen voor een aantal gebieden bodemenergieplannen worden opgesteld. Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma. Hierbij wordt ook gekeken naar de betaalbaarheid van elke oplossing.
7.0	Twee	Individuele aanvragen worden gehonoreerd, tenzij... Economisch rendement (van grootschalige toepassingen, in relatie tot kaveltewijzing aan Regionaal Warmtebedrijf).	Bodemenergie één van de weinige mogelijkheden vraag en aanbod van de meest duurzame energie op elkaar af te stemmen.	Opmerking onduidelijk, er komt in het warmteprogramma een afweging over de voorgestelde keuze per wijk/buurt. Wat individuele aanvragen betreft, zie bovenstaande antwoord over het bodemenergieplan.

Leiden

7.1	<p>Of anders formuleren. Zit hier prioritering achter? Vraag-aanbod/potentie zou leidend moeten zijn.</p>		<p>Wat is 'maatschappelijke relevantie'? Afwegingskader: minimaal 30 woningen onwenselijk. Potentie van mini warmtenetten is groot (vanaf 2 woningen) Hoe ga je om met meerdere vragen: eerst komt, eerst maalt lijkt me onwenselijk. Er zullen te grote claims in vergunning aanvraag volgen. Hoe stimuleer je samenwerking tussen vragers?</p>	<p>Terechte vragen: de antwoorden op de vragen worden grotendeels verwerkt in het warmteprogramma. De praktische werkwijze wordt via afstemming Energiek Leiden- Gemeente uitwerkt. Maatschappelijke relevantie interpreteren we als 'zwaarwegend belang'. Dit wordt in de praktijk met name vertaald naar het minimale aantal bestaande woningen (bijv. 30) waarbij de openbare ruimte gebruikt mag worden. We hebben mede in samenwerking met energie Leiden oog voor koppelkansen. Ook komt er meer technisch-inhoudelijk inzicht in de mogelijkheden van bodemenergie (ook in combinatie met andere vormen zoals aquathermie) in de gemeente. Om bodemenergie ook in bestaande bouw goed te verdelen zullen voor een aantal buurten bodemenergieplannen worden opgesteld.</p>
7.2	<p>Ik vind de zwaarwegende belangen wat eenzijdig, bijv. netcongestieverzachtend, er zijn veel andere zaken die dan meegewogen moeten worden, verder mis ik koeling wat namelijk altijd netcongestieverzachtend is als iemand anders alsnog een airco zou installeren.</p>	<p>Koeling en richtlijnen over hoe te boren, dus als de eerste boort dat boren later voor anderen ook nog mogelijk is.</p>		<p>Het begrip 'zwaarwegend belang' wordt uitgewerkt in beleid bodemenergie wat onderdeel zal zijn van het warmteprogramma. Om bodemenergie ook in bestaande bouw goed te verdelen kunnen voor een aantal gebieden bodemenergieplannen worden opgesteld.</p>

Leiden

7.3	4, de andere drie zijn allemaal relevant.	Kies niet voor één oplossing.	Waarom 30 woningen voor een collectief? 5, 10 is veel realistischer.	Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt nog verder uitgewerkt.
7.4	Geen	Het gaat nu om een minimale grootte van aantal aansluitingen (30 woningen), ik kan me voorstellen dat je hier iets inbouwt waarbij de uitslag positiever is naarmate je het aantal huizen dat je aansluit op 1 bron groeit. Een bron voor 800 woningen beoordeel je dan anders dan voor 30 woningen.		Het is een begrijpelijke gedachte om het aantal aan te sluiten woningen zwaarder mee te laten wegen, omdat de haalbaarheid en impact van een bron bij 800 woningen wezenlijk anders kan zijn dan bij 30 woningen. Tegelijk is het lastig om hiervoor een objectieve staffel of beoordelingsschaal te ontwikkelen die in alle buurten eerlijk uitpakt. Daarom is bewust gekozen voor een minimale ondergrens van ongeveer 30 woningen, zonder verdere differentiatie. Deze grens borgt dat kleine collectieven kans houden, terwijl onrealistisch kleine initiatieven worden uitgesloten. Daarnaast geldt dat de uiteindelijke kansrijkheid altijd in overleg met de gemeente wordt beoordeeld, waarbij ruimtelijke inpassing, ondergrondse ruimte, netimpact en het lokale warmteprogramma worden meegewogen. In de praktijk betekent dit dat een initiatief van 800 woningen vanzelfsprekend meer aandacht en zoekruimte krijgt, omdat het past binnen grotere gebiedsgerichte ontwikkelingen en daardoor vaak meer publieke waarde creëert.
7.5	Geen	Dat er eerst naar 'bestaande' energiebronnen wordt gekeken, zoals bodemenergie, zonnewarmte, geothermie enz., voordat men besluit	Betaalbaarheid.	In het warmteprogramma wordt een voorstel gedaan voor de warmte-oplossing per buurt/wijk, hierin worden alle mogelijkheden beoordeeld op kosten, bronnen, etc.

Leiden

		over te gaan op bijv. Warmtenet.		
7.6	Een afwegingskader is uitstekend, maar dit is veel te strikt. 30 woningen is onnodig zeker voor gesloten oplossingen. Individuele oplossingen hebben grote voordelen in kosten en gebrek aan beheerorganisatie. De zwaarwegend belangen mogen minder strikt worden toegepast. Maatwerk is veel belangrijker, maar altijd moeilijk voor een overheid.	Ik mis aandacht voor kleine en individuele oplossingen. Die vergen een heel andere aanpak met veel voorlichting op en voor natuurlijke momenten.	Huur cv-ketels tegen een lage prijs kunnen zorgen dat mensen wel overstappen naar een warmtepomp als de ketel kapotgaat.	Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma. Kleinere initiatieven staat het vrij om te onderzoeken in hoeverre systemen op eigen grond, al dan niet gezamenlijk, te realiseren zijn. Cv-ketels huren is een mogelijkheid die in ruime mate door de markt wordt voorzien.
7.7	Geen	Nee	Afwegingskader: 1. Collectief systeem minimaal 30 woningen is te rigide. Beter: hoe meer, hoe beter. 4. Min. 2 of 3 ook te rigide. Meer maatwerk is beter.	Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma. Het is nodig om wel een ondergrens te stellen om te voorkomen dat er onevenredig veel energie gaat naar het laten lukken van heel kleine collectieven die een kleine impact hebben op het energievraagstuk.
7.8	Afwegingskader: voorstel: niet minimaal 30 maar minimaal 5 woningen.	Bewonersinitiatieven worden met kennis ondersteund door het Regionaal Warmtebedrijf,		Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van

		publiek of door het Regionaal Warmtebedrijf bekostigd.		stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma. Er zijn subsidies beschikbaar voor de bewonersinitiatieven.
7.9	Geen	Laat het warmtebedrijf kleinschalige WKO's aanleggen en beheren. Dat ontzorgt de bewoners.	Het publieke warmtebedrijf moet ook kleinschalige initiatieven ondersteunen.	Deze keuze ligt nog voor bij de stuurgroep, dit zal geen keuze alleen van de gemeente Leiden zijn om wel/niet kleinschalige initiatieven te ondersteunen. Toch zal het wel een vereiste worden om kleinschalige initiatieven in de openbare ruimte professioneel te borgen, bijvoorbeeld door een ESCO (energy service company).
8.0	Geen		Verlaag de grens van 30 naar bijvoorbeeld 10	Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma
8.1	Min 30 woningen bij gebruik openbare ruimte, want niet eerlijk voor compact gebouwde buurten, die veelal afhankelijk zijn van beschikbare openbare grond voor een collectieve oplossing. Relateren aan beschikbare privéruimte en aantal. Aansluitingen of een initiatief op openbare grond mag.	Ook bij (collectieve) oplossingen moet betaalbaarheid voor lagere inkomensgroepen uitgangspunt zijn.	Te weinig tijd voor gesprek en input.	Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma. Hierbij wordt ook gekeken naar de betaalbaarheid van elke oplossing. We beseffen dat de tijd beperkt was. Toch hebben we veel waardevolle input opgehaald en er volgen nog meer mogelijkheden om input te geven.

Leiden

8.2		<p>Een harde collectiviteitseis van 30 voor bodemlussen in openbare ruimte werkt remmend. Het risico is herhaling van eerdere 'beleidsverkramping' zoals bij zonnepanelen. Advies: hanteer flexibel, meegroeiend beleid zodat initiatieven sneller kunnen starten en gemeente en bewoners beter samenwerken.</p>	<p>Het minimaal aantal woningen heeft te maken met de mate van impact die een bodemenergiesysteem heeft in de openbare ruimte. De gemeente moet vele belangen afwegen, zoals vergroening, andere ondergrondse infrastructuur, beheer van stoepen en straten etc. Daarom is er een minimumaantal woningen voorgesteld als invulling van het 'zwaarwegend belang'. Dit wordt opgenomen in het warmteprogramma.</p>
8.3		<ul style="list-style-type: none"> • 1 bodemlus kost ca. €1.000 aan leges en afstemming; 2 lussen €1.500; 10 lussen €2.000 (ca. €200 per lus). <p>Differentiatie stimuleert samenwerking en lagere kosten per initiatief.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werk via buurtverenigingen of coöperaties (bijv. Rijn Warmte) om gefaseerd en op basis van geclusterde belangstelling bodemlussen te verkennen en te realiseren, zodat clusters van 10–30 lussen per 	<p>Bij opschaling naar een groter collectief worden de (totale) kosten per woning inderdaad lager. Via onze samenwerking met Energiek Leiden (Syntraal kaarten) worden buurtinitiatieven ondersteund en krijgen we samen overzicht over de initiatieven. Zo kunnen we ook koppelkansen in kaart brengen of stimuleren.</p>

Leiden

			buurt gecoördineerd kunnen worden aangelegd.	
8.4		In 2024 adviseerden we over Bodem & biodiversiteit i.v.m. het Uitvoeringsprogramma Bodem 2024–2030, o.a. over de koppeling tussen bodemgebruik en energietransitie. In de huidige stukken ontbreekt elke verwijzing hiernaar. Gezien de relatie met het Grand Design en het digitale instrumentarium verdient dit opnieuw expliciete aandacht.		De initiatieven rondom energietransitie vallen onder het gemeentelijk beleid op het gebied van kabels en leidingen (Verordening fysieke Leefomgeving, onderdeel kabels en leidingen). Hierbij zijn er diverse randvoorwaarden gesteld, die ook tegemoet komen aan het beschermen van de bomen, zoals dat netbeheerders in bestaand tracé/sleuf hun werkzaamheden moeten uitvoeren om hiermee te voorkomen dat er onnodig bodem wordt geroerd. Tegelijkertijd zullen er extra kabels en leidingen nodig zijn voor de energietransitie. Denk bijv. aan verzwaring van het elektranet en de aanleg van warmtenetten. Hierbij zal er bodem geroerd worden. Daarom is de gemeente bezig met het verkennen van beleid voor gezonde bodems en de verankering van dit onderwerp in onze eigen organisatie, processen en projecten. Ook werkt Leiden aan een innovatieve techniek om kabels en leidingen gebundeld te positioneren, waardoor er ruimte ontstaat voor andere ambitie zoals klimaatadaptatie en biodiversiteit. We zullen dit verwerken in het warmteprogramma.

8.5			Kijk bij aanleg WKO's zorgvuldig of deze kunnen aansluiten op de omgeving.	Als er koppelkansen zijn en initiatieven kunnen worden verbonden aan elkaar of aan bestaande (bodemenergie)-bronnen, wordt dit meegenomen in de voorbereiding. Dit is onderdeel van de aanpak vanuit Energiek Leiden (Samenwerkingskompas + Syntraal kaarten). De praktijk blijkt vaak weerbarstig. De gemeente kan een faciliterende rol spelen.
-----	--	--	--	---

Participatie warmtetransitie

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
8.6	Geen	Huis aan huis enquête.	Transparantie, betaalbaarheid, keuzevrijheid.	Dit doen we via ons online participatieplatform Doe mee.
8.7	N.v.t.	De bewoners worden op de hoogte gehouden van de voortgang van de belangrijkste ontwikkelingen, bijv. de verplichtingen die de gemeente aangaat rond Warmteling+. Ook moeilijk bereikbare doelgroepen opzoeken, zoals studenten, <i>internationals</i> en VvE's.		Er wordt gewerkt aan een communicatieboodschap over Warmteling die geplaatst wordt op www.gagoed.nl en een projectpagina over de warmtetransitie op de gemeentelijke website. Voor de participatie gaan we gebruik maken van ons netwerk <i>Internationals</i> en de PKvV (hierin zijn alle studentenverenigingen vertegenwoordigd). Eind maart gaat het VvE-loket opnieuw van start en volgen activatierondes bij VvE's.
8.8	N.v.t.	Hoe/waar wordt de Leidse burger geïnformeerd over investeringen die al gedaan zijn richting Warmteling. Hoe beïnvloedt dit de ruimte voor eigen keuze.		Een communicatieboodschap over Warmteling wordt geplaatst op www.gagoed.nl en een projectpagina over de warmtetransitie op de gemeentelijke website. Hierin wordt ook de stand van zaken gegeven over investeringen die gedaan zijn. Deze boodschap krijgt een update als er nieuwe ontwikkelingen zijn.

Leiden

8.9	...	<p>Goede informatie op een publieke plek. Toegankelijk Vindbaarheid Keuzevrijheid Onderwerpen waarop je gaat participeren: zoals betaalbaarheid,</p> <p>Koppelen aan armoedebeleid. Zorg voor bewoners met de kleinste portemonnee. Duurzaamheid Lange termijn keuzes is voor sommige bewoners heel lastig Deur aan deur</p> <p>Meerdere talen Culturen Maximaal gebruik maken van sociale netwerken Aansluiten bij verenigingen vve's Jongeren Internationals</p>		<p>Digitaal bieden we drie middelen aan voor informatie. De gemeentelijke website voor de bestuurlijke en inhoudelijke informatie over de warmtetransitie, de website GaGoed.nl om inwoners te inspireren en activeren. Keuzevrijheid is er altijd, inwoners kunnen altijd kiezen voor een individuele warmteoplossing zoals bijvoorbeeld een warmtepomp als ze niet kiezen voor het collectieve aanbod (een aansluiting op een warmtenet). Betaalbaarheid en duurzaamheid zijn thema's die aan bod komt bij participatie. Via de diverse participatiemiddelen zoals Doe mee en straatinterviews (de wijken ingaan) en de communicatie hierover hopen we ook mensen te bereiken met een kleine beurs. Voor de participatie gaan we gebruik maken van netwerken zoals Internationals en de PKvV (hierin zijn alle studentenverenigingen vertegenwoordigd). Eind maart gaat het vve-loket opnieuw van start en volgen activatierondes bij vve's.</p>
9.0	Allemaal belangrijk!	<p>Transparantie voor burgers over besluitvorming, investeringen, procedures Toegankelijkheid van handreiking voor alle groepen burgers Laagdrempelig is niet hetzelfde als inclusief, actief op zoek naar moeilijk bereikbare groepen.</p>	Zeer belangrijk!!	<p>Op GaGoed.nl gaan we transparant communiceren over de besluitvorming en procedures. De Handreiking samenwerken in de stad is toegankelijk via de gemeentelijke website. Via netwerken, bestaande sociale infrastructures, via wijkverenigingen, Doe mee en straatinterviews (de wijk ingaan) proberen we moeilijk bereikbare groepen te bereiken.</p>

Leiden

		Aansluiten bij bestaande sociale infrastructuur.		
9.1	Geen	Maak gebruik van de wijkverenigingen zoals PAL.	De werkgroep Energie in de Wijk kan een participerende rol spelen voor de PAL wijk. We organiseren ook wijkbewoners info avond den over Energie.	We maken zoveel mogelijk gebruik van netwerken, bestaande sociale infrastructuren en wijkverenigingen.
9.2	/	Iets over leren en monitoren, zodat de wijk na wijk steeds beter zal gaan.	Het is nog vooral klassieke participatie. Niet alleen gesprek over wat gemeente wil, maar het hele verhaal (eigen oplossing is natuurlijk ook mogelijk). Ik mis nog het gebruik van bestaand eigenaarschap/ actie die al in de buurt aanwezig is. Belangrijk aan te sluiten bij bestaande buurtinitiatieven. Niet alleen over warmte, moet altijd samen met isolatie.	Via lokale netwerken, bestaande sociale infrastructuren, Doe mee en straatinterviews proberen we kwetsbare groepen te bereiken.
9.3	Niks weglaten wel anders vaak invullen punt 4. Vind ik vrij zwak... Wat zegt dat? Is niet representatief	Via bestaande werkgroepen en wijkverenigingen werken i.p.v. nieuwe benadering.		We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande netwerken en wijkverenigingen.

Leiden

9.4	Geen	De bewoner heeft een zwaarwegende stem in de besluitvorming. Extra aandacht voor betrekken van kwetsbare groepen bewoners (bijv. m.b.t. al dan niet verborgen energiearmoede).	Geef alle ruimte aan bewonersinitiatieven.	Doel van participatie is op het ophalen van meningen en belangen zodat het college een goede afweging kan maken voor haar besluiten. Op deze manier wordt de stem van bewoners meegenomen. Via netwerken, bestaande sociale infrastructuur, Doe mee en straatinterviews proberen we kwetsbare groepen te bereiken.
9.5	Geen		Antwoorden op de vragen op pag. 2 van de presentatie: aanvullingen participatie-aanpak: het informeren/ betrekken van initiatieven uit andere wijken bij de plannen van de startwijken, zodat zij beter onderlegd zijn en de uitgangspunten/ obstakels/ enz. van de startwijken kunnen gebruiken voor het verbeteren/ aansluitend maken van hun eigen plannen. Nemen we specifieke doelgroepen voldoende mee? Ik zie bij de bijeenkomsten bepaalde wijken altijd en bepaalde wijken nooit. Voorbeelden van nog nooit gezien: Merenwijk hoogbouw, De Kooi, Noord, Stevenshof, Hoge Mors, daar maak ik me zorgen om. Ook zie ik weinig diversiteit, dus weinig huurders, armen, jongeren,	Door de inzet van diverse participatiemiddelen en de inzet van netwerken en wijkverenigingen proberen wel alle doelgroepen te bereiken.

Leiden

		<p>mensen met een migratieachtergrond.</p> <p>Vooraf de groep 'armen' of 'laaggebruikers' lijken mij een zeer interessante groep om van te leren door de gemeente. Als je alles platslaat tot gemiddelden ziet het er op papier oké uit, maar de variatie maakt het anders, daar kan de gemeente van leren.</p> <p>Feedback over het proces van de participatie: door het digitaler zijn ben je veel aan het typen, en minder kennis aan het vergaren, waardoor ik minder geïnformeerd feedback kan geven.</p> <p>Uitgangspunt 4: is moeilijk, mijn gedachte bij alle voorbeelden is: dat trekt een bepaalde subgroep van actievelingen aan. Mijn eigen bubbel wordt hier bijv. niet mee bereikt. Omdat ik er zelf niet bij ben, kan ik moeilijker beoordelen wie er nog meer mee gemist worden, maar mijn associatie is dat het vooral een</p>	
--	--	---	--

Leiden

			<p>manier is om oude, zich 'eigenaar' van hun omgeving voelende bewoners te bereiken, dus minder geschikt voor jongeren, huurders, migranten(?). Vervelend is dat ik zelf ook niet goed weet hoe je de andere doelgroepen kunt bereiken: als initiatief worstelen we hier zelf ook mee!</p> <p>Extra uitgangspunt(?) We maken een netwerk in de stad, waar wijken van elkaar leren en elkaar ondersteunen.</p>	
9.6	Geen	<p>Alle vormen van participatie moeten begrijpelijk en uitlegbaar zijn. Ik merk bij andere warmteprogramma's dat er heel snel de rekenkundige modellen in wordt gedoken met het risico dat je niet helder meer kunt uitleggen waarom een bepaalde oplossing als voorkeursoplossing eruit is gekomen. Als dit niet navolgbaar is, dan wordt de participatie heel moeilijk.</p>		<p>De energietransitie is technisch complex, toch probeert de gemeente in de communicatie zoveel mogelijk begrijpelijke taal te gebruiken.</p>
9.7	Geen	<p>Ambtelijke 'participatiedruk'. Hou je doelgroepen in de gaten.</p>		<p>Door de inzet van diverse participatiemiddelen proberen wel alle doelgroepen te bereiken.</p>

9.8	Geen	Resultaat van participatie moet duidelijk zijn voor participanten. Laat zien dat het geen wassen neus is.		De gemeente koppelt terug wat er met de opgehaalde input gedaan wordt.	
9.9	2. Omdat het lastig is om transparant te krijgen wat binnen deze klankbordgroepen en werkgroepen.	Informatie ophalen bij projecten waar je achter voordeur komt.		Via netwerken, bestaande sociale infrastructures, Doe mee en straatinterviews proberen we kwetsbare groepen te bereiken.	

Energievoorziening nieuwbouw

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
10.0	Geen		Het afwegingskader gaat er impliciet vanuit dat alle criteria dezelfde wegingsfactor hebben. Daar zul je over moeten nadenken. De invulling is mede afhankelijk van de stand der techniek van de diverse warmteoplossingen. Je zult deze dus steeds moeten updaten.	Als gemeente willen we niet de warmteoplossing dicteren, maar vooral focussen op het juiste proces. Het afwegingskader heeft in de huidige opzet inderdaad geen wegingsfactor, omdat we als gemeente niet al direct het één zwaarder willen wegen dan het ander. Dit zal juist project specifiek gebeuren. We onderzoeken of zinvol is.
10.1	Betrek ook bewoners/ consumenten. Doe het niet op basis van cijfers uit het verleden, want alles verandert heel snel. Denk aan energie neutrale wijken.	Toekomst centraal stellen.		Bewoners en consumenten worden voor nieuwbouwprojecten al betrokken bij het vergunningstraject. Dit beleid focust zich met name op nieuwbouw en het ontwerpproces, waarbij we juist de toekomst centraal willen stellen en gebiedsgericht willen werken.
10.2	Geen	Daadwerkelijke duurzaamheid.	Zorg over punt 4 ten aanzien van overstap bij woningen die nu op stadswarmte zijn aangesloten. Wanneer en waarop stappen die over en wie gaat dit betalen.	Dit is geen onderdeel van dit beleid (energievoorziening nieuwbouw). Bij woningen op warmtenet is het doel, gasloos verwarmen al bereikt. De bron zal op termijn ook duurzaam zijn. Die woningen zetten we niet over naar individuele warmteopties. Wel staat ieder vrij om te kiezen voor een individuele warmteoplossing.

10.3	Duurzaamheid van de te kiezen energiebron; vooral duurzaamheid op langere termijn.		Duidelijke uitleg van de gespreksleider.	Duurzaamheid is één van de criteria die zeker meeweegt. Ook is voor nieuwbouw natuurlijk de BENG normering van toepassing die stuurt op energieverbruik.
10.4	Geen	Nieuwbouw katalysator laten zijn voor bestaande woningen.	<p>Het staat er nu abstract, zonder oplossingen te noemen, maar in de praktijk hoor ik alleen van nieuwbouwprojecten met warmtepompen. Ook hoor ik in de praktijk dat eigenaren 'het zelf moeten regelen en niet op het warmtenet mogen – met als enige oplossing dus warmtepompen. Hoe staat dat in verhouding tot de netcongestie en het belang van veel aansluitingen op het warmtenet?</p> <p>Let op dat je niet focust op alleen warmtenetten, juist bij nieuwbouw, waar de isolatie zo goed is dat een warmtenet (met de hoge vaste lasten) niet betaalbaar is.</p>	Voor nieuwbouw is de focus zeker niet alleen op warmtenet, maar juist op andere duurzame bronnen. Om nieuwbouw een katalysator te laten zijn voor bestaande bouw, is een gebiedsgerichte analyse nodig, waarbij er gekeken wordt naar koppelkansen. Dit zal als processtap worden toegevoegd in het nieuwbouw beleid.
10.5		I.s.m. ontwikkelaars én woningcorporaties Inloopoplossingen Tussenoplossing. Openbare ruimte Verschillende temperaturen		Tussenoplossingen/inloopoplossingen zullen waar dat nodig is binnen het project zelf opgepakt dienen te worden, aangezien dit hele specifieke casussen zijn.

Leiden

		Bestaand net. Ruimte op het warmtenet door verduurzaming. Ruimte op het bestaande net, mag niet benut worden, verder op in de straat. Slimme oplossingen voor borging en koppelkansen.		
10.6	De 13 beoordelingscriteria zijn vaag en zonder weging. Day levert geen goed uitgangspunt op.	Ik mis focus op klimaatneutraliteit en kosten.		<p>Als gemeente willen we niet de warmteoplossing dicteren, maar vooral focussen op het juiste proces. Het afwegingskader heeft inderdaad geen wegingsfactor, omdat we als gemeente niet al direct het één zwaarder willen wegen dan het ander. Dit zal juist project specifiek gebeuren.</p> <p>Klimaatneutraliteit is op dit moment geen harde eis, dus kan de gemeente hier niet direct op aan sturen. Hiervoor is de BENG leidend.</p>
10.7	Geen	Nee	De dynamiek van de werkelijkheid van verschillende projecten samen beoordelen. Dit is complex maar ik zou dus een regierol voor de gemeente zien om als 'makelaar' overkoepelend de regie kan voeren. Alle individuele projecten zijn verschillend en de belangen van betrokken partijen verschillend. Ook technische ontwikkelingen /innovatie veranderen de uitgangspunten en spelregels.	De regierol is precies wat we willen bereiken met dit beleid en het warmteprogramma in zijn geheel. Dit om meer duidelijkheid te creëren welke warmteoplossingen er per gebied zijn.

Initiatieven en warmtegemeenschappen

	Welk uitgangspunt zou u weg willen laten en kunt u toelichten waarom?	Mist u een uitgangspunt? En hoe zou u dat dan willen invullen?	Laat uw overige opmerkingen hier achter:	Reactie gemeente
10.8	Geen	Bij 2 mis ik: de financiële ondersteuning van de lokale initiatieven zijn gelijk aan de ondersteuning van het warmtebedrijf (voorbeeld: bijdrage overheid aan aanleg WarmtelinQ is een flinke financiële bijdrage, die bijdrage is in verhouding hetzelfde bij initiatieven - zo hebben de initiatieven geld om de hulp in te kopen.		Voor de ondersteuning van initiatieven hebben we het Samenwerkingskompas en bijbehorende subsidies opgesteld in samenwerking met Energiek Leiden. WarmtelinQ ontvangt vanuit Leiden geen financiële bijdrage. Dit wordt vanuit het Rijk bekostigd.
10.9	Uitgangspunt 4 zou weg kunnen.	Goede lokale initiatieven zouden zonder meer gehonoreerd moeten worden.		Wij vinden het van belang lokale initiatieven te betrekken in de uitwerking van de samenwerking tussen het Regionale warmtebedrijf en lokale initiatieven. Wij zijn het eens dat goede lokale initiatieven gehonoreerd moeten worden. Wij hebben in het Samenwerkingskompas uitgewerkt hoe we dat beoordelen. Uitgangspunt 4 willen we graag behouden.
11.0	Ik zou drie aanpassen zodat er ruimte is voor lage temperatuur/kleinschalige initiatieven.	Ik zie vooral een uitdaging bij Initiatieven die er nog niet zijn of niet concreet zijn. Daarnaast is maar de vraag wat bijvoorbeeld 'ondersteuning' vanuit het regionale warmtebedrijf in praktijk betekent en of timing en		Onzes inziens is dit uitgangspunt juist bedoeld om duidelijk te maken waar in Leiden kleinschalige of lagere temperatuur warmtenetten logisch zijn. Door dit in het warmteprogramma vast te leggen ontstaat de ruimte die gezocht wordt. Dit betekent niet dat die er elders niet is maar dat die minder logisch is.

Leiden

		tempo van de verschillende initiatieven en acties op elkaar aansluiten. Het is allemaal nog wat vaag.		Wij vinden het van belang lokale initiatieven te betrekken in de uitwerking van de samenwerking tussen het Regionale warmtebedrijf en lokale initiatieven. Daarmee komen we hopelijk op een samenwerkingsvorm die zoveel mogelijk invulling geeft aan de behoefte die leeft. Dat is nu nog niet uitgewerkt en maakt het inderdaad nog vaag.
11.1	Samenwerking met regionaal bedrijf is niet wenselijk. Te groot verschil in omvang, belangen enz.			Daarover horen wij verschillende meningen. Tijdens de participatieavond rondom het warmtebedrijf op 14 juli 2025 kwam wel degelijk een wens tot samenwerking naar voren vanuit een groot deel van de aanwezige initiatieven.
11.2	Punt 4. Afstemming met andere gemeenten is te ingewikkeld en belangen van Leiden worden dan verwaterd.	Timing is belangrijk. Ook initiatieven die na 2027 en 2028 worden ontwikkeld moeten kans hebben.	Centrum als 1 cluster lijkt erg grof en groot.	<p>De warmtetransitie stopt niet bij de gemeentegrenzen. Afstemming en samenwerking met buurgemeenten is daarom onontkoombaar.</p> <p>Het Samenwerkingskompas is opgezet om ook toekomstige initiatieven ondersteuning te kunnen bieden. Zodra zij bij ons bekend zijn of zich bij ons melden kunnen ze meepraten over de warmteoplossing in hun wijk, zo lang dit nog niet is vastgelegd.</p> <p>De opmerking over de clusterindeling behoort onder een ander thema. De omvang van het centrum als cluster kan eventueel nog verfijnd.</p>
11.3	Geen	De gemeente faciliteert warmte-initiatieven die inclusief zijn, d.w.z. die democratisch georganiseerd zijn en open staan voor iedereen in het betreffende cluster/kavel.	Ik heb twijfels bij de haalbaarheid van samenwerking tussen de bewoners en de warmtebedrijven. Die hebben andere belangen en een	Het is niet duidelijk of het criterium aan het Samenwerkingskompas moet worden toegevoegd of dat wordt gesuggereerd dat ieder warmte-initiatief dat inclusief is, ook gefaciliteerd moet worden. In beide gevallen geldt echter dat het Samenwerkingskompas voorziet in de beoordelingswijze van initiatieven. Als dit

			andere dynamiek. Bewoners zullen in de praktijk aan het kortste eind trekken. Dat blijkt nu al op verschillende plaatsen in het land.	aangepast moet worden dan zal een aanpassing van de regeling daarvoor nodig zijn. De zorgen met betrekking tot samenwerking tussen bewoners en warmtebedrijf zijn begrijpelijk. Daarom willen we dit in gezamenlijkheid uitwerken.
11.4	Geen	Berging en kwaliteit initiatieven. Regulering.	Stimuleer vooral initiatieven maar probeer wel controle te houden.	We hebben in het Samenwerkingskompas de balans tussen voldoende opgroeiruimte en kwaliteit geprobeerd mee te nemen. Het is niet duidelijk of met regulering wordt bedoeld of wetgeving als uitgangspunt moet worden meegenomen. Dit is inderdaad wel randvoorwaardelijk aan alles wat we als gemeente (kunnen) doen.
11.5	Geen	Geen	Dank voor de positieve feedback.	
11.6	Geen	Dynamiek, volatiliteit bij het maken van keuzes.		De energietransitie is constant in beweging. Keuzes maken op basis van de meest actuele gegevens is daarom belangrijk. Dit punt kunnen we meenemen en daarin wordt voorzien door iedere 5 jaar het warmteprogramma te herijken.
11.7	Uitgangspunt 3 - het is onduidelijk wel logica wordt gehanteerd, of moeten worden gehanteerd, om een lokaal "logische" oplossing te prioriteren.	Het opt-out principe op basis waarvan wijken, of buurten binnen een wijk, kiezen voor individuele oplossingen. Lokale initiatieven hebben recht op kavel.		"We zullen in het warmteprogramma zo duidelijk mogelijk invulling geven aan de onderbouwing waarom een warmteoplossing logisch lijkt. De UGW voorziet al in het betrekken van lokale initiatieven bij het invullen van een kavel. Wat ons betreft bestaat dit uitgangspunt daarom al.

Leiden

				Het recht op een kavel kan alleen worden verleend aan een initiatief dat voldoet aan alle plichten die volgens de wetgeving gelden voor een warmtebedrijf en de wettelijke eisen voor de aanwijzing van een kavel. Dit maakt dat een lokaal initiatief niet bij voorbaat een opeisbaar recht kan krijgen."	
--	--	--	--	--	--

Gestelde vragen en antwoorden

Afwegingskader warmteoplossingen

Vraag	Antwoord
Warmtepompen worden goedkoper. Hoe wordt dat meegenomen in nationale kosten?	Aannames over kosten bespreken we in Expertsessies. De gedeelde uitkomsten zijn we voornemens om mee te nemen.
Hoe bepaal je een kavel voor een klein initiatief?	Een warmtekavel zelf wordt niet aan een initiatief gekoppeld, maar aan een warmtebedrijf. Een klein initiatief kan wel zelfstandig functioneren via ontheffing of vrijstelling, afhankelijk van ligging binnen of buiten een warmtekavel.
Wat als een initiatief afwijkt van de voorkeursoplossing in het programma?	In dat geval zal er worden gekeken welke invloed dit heeft op (de kosten voor) andere bewoners.
Kan iedereen meedoen?	Ja, iedereen kan meedoen. De gemeente staat voor een inclusieve transitie.
Als iemand individueel een andere keuze wil maken dan wat de voorkeursoplossing, kan dit dan?	Ja, er is altijd de mogelijkheid om een minstens even duurzaam (en betaalbaar?) alternatief te kiezen.
Hoe nemen jullie duurzaamheid mee als bij het warmtenet nog piek/back-up op gas zit?	Zowel de opwek van elektriciteit als het gebruik van (groen)gas moet in 2050 duurzaam zijn. Dit nemen we mee in de keuzeselectie.
Wil je meer afwegingen meenemen of liever prioriteren zodat een aantal criteria het belangrijkste zijn?	Gemeente stelt een afwegingskader op voor de belangrijkste afwegingscriteria. Dit willen we inderdaad overzichtelijk houden.

Clusterindeling

Vraag	Antwoord
Worden spoorlijnen en andere fysieke barrières meegenomen?	Ja, deze worden meegenomen.
Hoe benutten we koppelkansen bij herstructurering of bedrijventerreinen?	De potentie van lokale warmtebronnen zoals de restwarmte op bedrijventerreinen wordt meegenomen in het warmteprogramma. Ook de nieuwbouwplannen en de vastgoedplanning van de woningcorporaties (onderhoud, verduurzaming) wordt meegenomen.
Wat is het plan voor het centrum?	Momenteel is er nog geen duidelijk plan voor het centrum. We hebben de potentie van lokale warmtebronnen goed in beeld, zoals het oppervlaktewater of bodemwarmte. In samenwerking met Erfgoed Leiden zullen we in het warmteprogramma proberen om het centrum meer handelingsperspectief te bieden dan in de Transitievisie Warmte. Vanwege de smalle straten, complexiteit in de ondergrond en de historische panden, vergt het een aparte benadering om een goede strategie voor de binnenstad te formuleren.
Kun je nog middelen als je clusters opsplijt?	Als hier wordt bedoeld of een cluster nog gesplitst kan worden dan is het antwoord ja. Voortschrijdend inzicht (iedere 5 jaar wordt het warmteprogramma herijkt) kan leiden tot een alternatieve indeling.
Welk temperatuurniveau hebben clusters nodig?	Die uitkomst zal per cluster variëren en staat per cluster in het warmteprogramma.
Passen de kwalitatieve criteria bij de gekozen clustergrootte?	De kwalitatieve criteria worden toegepast op de warmteoplossing. De clusters vormen de 'bouwtechnische' indeling van Leiden op basis van gebouwtype en gebruik.

Kader betaalbaarheid

Vraag	Antwoord
<p>Wat valt onder 'nationale kosten', en wat niet? Gaat dit verder dan Leiden?</p>	<p>Nationale kosten zijn de totale, werkelijke kosten die nodig zijn voor de aanleg, exploitatie en instandhouding van het warmtesysteem voor Leiden. Het betreft de maatschappelijke systeemkosten, ongeacht welke partij deze kosten uiteindelijk betaalt. Belastingen, subsidies en andere financiële transacties tussen actoren worden hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat deze binnen Nederland slechts geldstromen verschuiven en geen invloed hebben op de totale kosten voor de samenleving.</p> <p>De nationale kosten omvatten onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investeringskosten in warmtebronnen, distributienetten en overige infrastructuur; • Operationele kosten, energieverbruik en beheer; • Onderhoud en vervanging gedurende de levensduur; • Aanpassingen en installaties in gebouwen; • Eventuele netverzwaringen van het elektriciteitsnet die noodzakelijk zijn voor het functioneren van het warmtesysteem. <p>Door te rekenen met nationale kosten kunnen verschillende warmteopties — zoals warmtenetten, individuele warmtepompen of hybride oplossingen — objectief en onderling vergelijkbaar worden beoordeeld op hun maatschappelijke effectiviteit en kostenefficiëntie. Dit ondersteunt een transparante en goed onderbouwde besluitvorming over een duurzame, betaalbare en robuuste warmtevoorziening voor Leiden.</p>
<p>Kan het gemeentelijk warmtebedrijf kostprijs-plus evenaren?</p>	<p>De regulering van collectieve warmtesystemen kent in de Wet collectieve warmte (Wcw) een geleidelijke overgang naar kosten gebaseerde tarieven in 3 fasen. Op dit moment is de tariefregulering van warmte aan de gasprijs gekoppeld. Verwachting is dat in 2028 fase 2 in werking treedt een combinatie van kostengebaseerde tariefformules en maximale tarieven en in ongeveer 2034 de definitieve tariefsystematiek in werking treedt. Elk warmtebedrijf is hieraan gehouden.</p>
<p>Er is een tekort van een half miljard. Wie betaalt dit?</p>	<p>De globale uitwerking laat zien dat er (nog) geen sluitende businesscase is voor het regionale warmtebedrijf (RPIW WLR).</p> <p>In januari 2025 heeft de Warmtealliantie het Warmtebod opgeleverd aan de Rijksoverheid. Dit rapport bevat een analyse waarom de aanleg van warmtenetten stagneert en het formuleert de randvoorwaarden om de aanleg vlot te trekken. Het is aan de Rijksoverheid om</p>

	hier richting in te kiezen en de oprichting van publieke warmtebedrijven, waaronder het RPIW WLR, (extra) te ondersteunen met aanvullende middelen. Daarom is het noodzakelijk dat er bij oprichting zicht is op een sluitende businesscase op projectniveau.
Hoe borgen we betaalbare warmte in het centrum?	De borging van betaalbaarheid is verwerkt in het afwegingskader van de warmteoplossingen. Daar vormt het centrum geen uitzondering op.
Onder welke voorwaarden mag de huur omhoog?	Zie hiervoor: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/woning-huren/vraag-en-antwoord/gaat-de-huur-omhoog-na-renovatie Vaak is alleen het aansluiten op een warmtenet zonder aanvullende werkzaamheden geen renovatie.
Krijgen kwetsbare huurders extra aandacht?	Betaalbaarheid van het warmtenet is een cruciale voorwaarde. De gemeente Leiden zet zich in voor een betaalbare warmtevoorziening.
Wat doen we met bewoners die al zijn overgestapt?	De voorlopers in de warmtetransitie zijn overgestapt onder toen geldende voorwaarden. Er zal (zeer waarschijnlijk) geen beleid worden gemaakt dat met terugwerkende kracht in werking treedt en dus ook geldt voor bewoners die al zijn overgestapt.

Gebruik bodemenergie

Vraag	Antwoord
Sommige oplossingen passen niet overal. Hoe ga je daarmee om?	We bekijken waar in de stad extra regie op bodemenergie nodig is (bijvoorbeeld door middel van bodemenergieplannen), waar geen regie nodig is en waar bodemenergie juist wordt gestimuleerd. Op locatieniveau wordt aangestuurd op inpassing op eigen terrein. Onder strikte voorwaarden wordt gebruik openbare ruimte toegestaan en dan wordt gezocht naar de mogelijke inpassing.
Wat bedoelen we met 'maatschappelijke relevantie' hier?	Maatschappelijke relevantie verwijst naar de publieke waarde van een maatregel of project. Het gaat om de vraag: 'Draagt dit initiatief aantoonaar bij aan doelen die belangrijk zijn voor de samenleving als geheel'. Het wordt in de praktijk o.a. bepaald door het aantal woningen dat kan worden aangesloten.
Hoe ga je om met meerdere aanvragen tegelijk?	Bij meerdere aanvragen op nabijgelegen locaties kan worden georganiseerd door middel van een bodemenergieplan. Dit zal voor gebieden waar veel aanvragen worden verwacht ook worden opgesteld.

Hoe stimuleer je samenwerking tussen aanvragers?	Er wordt in het Leids Samenwerkingskompas aandacht besteed aan de volgorde van de te nemen stappen van initiatieven en de rol van bodemenergie wordt hierin meegenomen. Ook komt er meer technisch-inhoudelijk inzicht in de mogelijkheden van bodemenergie (ook in combinatie met andere vormen zoals aquathermie) in de gemeente. Onderlinge samenwerking en koppelkansen worden gestimuleerd in samenwerking met Energiek Leiden of door de initiatieven zelf.
Is een collectief systeem wel realistisch?	Collectieve systemen zijn realistisch, en wenselijk, als zij aan specifieke randvoorwaarden voldoen. Hoewel de haalbaarheid in eerste instantie wordt bemoeilijkt door hogere eisen te stellen, borgen we hiermee dat collectieven ook voor de langere termijn mogelijk blijven, en op de juiste wijze gefaciliteerd kunnen worden in de stad. Collectieve systemen bij nieuwbouwontwikkelingen blijken in de praktijk vaak lastig door de verschillen in fasering van de verschillende ontwikkelingen.

Participatie

Vraag	Antwoord
Krijgen mensen met energiearmoede extra aandacht?	Door inzet van verschillende participatiemiddelen hopen we zoveel mogelijk verschillende doelgroepen te bereiken.
Hoe borgen we transparantie over WarmtelinQ?	Hierover is een communicatieboodschap in voorbereiding. Deze wordt gedeeld via de gemeentelijke website en via links op GaGoed.nl en het platform DoeMee.
Hoe ver is WarmtelinQ en hoeveel is al geïnvesteerd?	In de communicatieboodschap hierover wordt dit aspect meegenomen.
Waar informeren we inwoners over deze investeringen?	In de communicatieboodschap hierover die volgt op de gemeentelijke website en via links op GaGoed.nl en platform DoeMee.
Beperkt dit de keuzevrijheid voor bewoners?	Keuzevrijheid is er altijd, inwoners kunnen altijd kiezen voor een individuele warmteoplossing zoals bijvoorbeeld een warmtepomp.

Energievoorziening nieuwbouw

Vraag	Antwoord
Hoe verhoudt dat zich tot netcongestie en aansluitdoelen?	<p>Netbewust bouwen is een integraal onderdeel van dit beleid. Netbewust bouwen heeft als doel het voorkomen dat het energieconcept leidt tot netcongestie en zorgen voor een robuuste, toekomstbestendige oplossing.</p> <ul style="list-style-type: none">• Analyseer netimpact: past het project binnen de netcapaciteit van de netbeheerder?• Pas ontwerpprincipes toe:<ul style="list-style-type: none">○ Verminder piekbelasting (isolatie, warmtepompen, oriëntatie).○ Spreid verbruik (slimme sturing, EMS).○ Integreer eventueel opslag (batterijen, warmtebuffers).• Stem af met netbeheerder: vermogensbudget vaststellen en contractuele oplossingen overwegen.
Waarom mogen eigenaren soms niet op het warmtenet?	<p>Op dit moment kunnen sommige nieuwbouwprojecten niet aangesloten worden, omdat het huidige warmtenet niet voldoet aan de BENG eisen. Met WarmtelinQ zou dit mogelijk wel kunnen.</p>